

**Олена
Кірішева,**

головна бібліотекарка
відділу науково-
методичної роботи
Національної наукової
медичної бібліотеки
України

Мережа бібліотек **Б ф**

Медичні бібліотеки України: досягнення, можливості, перспективи

У статті йдеться про XXII Міжнародну науково-практичну конференцію медичних бібліотек, організовану Національною науковою медичною бібліотекою України.

Під такою назвою 16–17 жовтня 2024 року Національна наукова медична бібліотека України (ННМБУ) у змішаному форматі провела XXII Міжнародну науково-практичну конференцію вдруге на базі Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України. Співорганізаторами наукового форуму виступили: Наукова бібліотека Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України та Секція працівників медичних бібліотек Української бібліотечної асоціації.

Надзвичайно теплою й зворушливою стала зустріч з колегами з різних куточків України, адже востаннє наживо представники спільноти медичних бібліотек збиралися 5 років тому. На важливості таких професійних зібрань очо наголосила **Тетяна Остапенко** – в. о. генеральної директорки Національної наукової медичної бібліотеки України, заслужена працівниця культури України. Відкриваючи конференцію, вона сказала: *«Варто зазначити, що формат конференції ніяк не позначився на активності її учасників. Разом з тим, живе спілкування ні з чим не можна порівняти, тому щира дяка адміністрації Тернопільського національного медичного університету та директору бібліотеки пані Олені Проців за люб'язно надану можливість зустрітися та поспілкуватися наживо».*

Цього року учасників конференції привітали: **Іван Кліщ** – проректор з наукової роботи Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, заслужений діяч науки і техніки України, доктор біологічних наук, професор, який зауважив, що бібліотеки виконують важливу місію, адже сприяють духовному збагаченню майбутніх лікарів, вихованню їх патріотичної свідомості. Він привітав присутніх від імені ректора та побажав плідної роботи учасникам конференції й прийняття за її результатами резолюції.

З вітальним словом виступив **Сергій Убогов** – начальник Управління медичних кадрів, освіти і науки Міністерства охорони здоров'я України, доктор фармацевтичних наук, професор. Він з

великою повагою ставиться до бібліотекарів, адже розуміє важливість бібліотек, як осередків духовності, освіти і науки. Зазначив, що зробить усе можливе, аби допомогти бібліотекам сьогодні вирішити нагальні потреби.

Вітання прозвучали й від зарубіжних партнерів – постійних учасників щорічних наукових форумів.

Кшиштоф Круковські – лікар, історик медицини, голова Товариства Шпиталю Уяздовського з м. Варшава, як вірний друг і співзасновник Польської медичної бібліотеки імені професора Збігнева Релігі, що функціонує на базі Національної наукової медичної бібліотеки України, побажав нашій країні вистояти й перемогти в цій страшній війні. Він наголосив на постійній підтримці з боку польських колег.

Вента Коцере – директорка Академічної бібліотеки Латвійського університету з м. Рига переказала вітання учасникам конференції через в. о. генеральної директорки ННМБУ Тетяну Остапенко, побажавши не здаватися й стійко долати усі випробування, що принесла війна. Вона завжди радо відвідувала Україну і була активною учасницею бібліотечних наукових зібрань. Мріє після перемоги України взяти участь у конференції офлайн.

Завжди бажаною гостею на усіх заходах, організованих та проведених Національною науковою медичною бібліотекою України, є **Оксана Бруй** – заступниця генерального директора Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, президентка ВГО Українська бібліотечна асоціація, кандидатка наук із соціальних комунікацій. У своєму вітальному слові вона пригадала роки роботи в ННМБУ, подякувала за багаторічну плідну співпрацю і побажала медичним бібліотекам завжди з честю виконувати свою основну місію – нести знання задля збереження здоров'я нації.

Пленарне засідання відкрила директорка бібліотеки Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України (ТНМУ) **Олена Проців**. У своїй доповіді вона окреслила основні напрями роботи своєї книгозбірні та підбила підсумок: *«В умовах війни, тривалих*

відключень світла та нестабільного інтернету, бібліотека ТНМУ стала пунктом незламності для здобувачів освіти та працівників вишу, а також для багатьох тернополян.

Бібліотека ТНМУ гідно тримає інформаційно-ресурсний стрій, «озброєно» здобувачів вищої освіти та викладачів університету знаннями, інтегрує їх у міжнародний науково-освітній простір. А ще – активно займається волонтерською діяльністю». Усім учасникам конференції окрім книг, програми конференції та збірки матеріалів, працівники бібліотеки ТНМУ подарували власноруч створені вишиті сувеніри у вигляді серця з написом «УКРАЇНА».

На пленарному засіданні обговорювалось широке коло питань:

- Діяльність бібліотек закладів вищої освіти в умовах воєнного стану.
- Результати трансформації обласних наукових медичних бібліотек (ОНМБ) у відділи медичної літератури обласних універсальних наукових бібліотек (ОУНБ).
- Маркетингові дослідження інформаційно-бібліотечних послуг.
- Науково-методична та видавнича діяльність українських бібліотек.
- Волонтерська діяльність бібліотек всіх рівнів.
- Формування патріотичного світогляду та ціннісних орієнтирів майбутніх лікарів під час російської військової агресії.
- Нові можливості для створення бібліотечного контенту.
- Історичні дослідження життя і діяльності видатних особистостей в галузі медицини та бібліотечної справи.

Серед доповідачів були не тільки представники мережі медичних бібліотек України, але й фахівці з бібліотек інших систем і відомств. Зокрема, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського; Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого; Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України; Науково-технічної бібліотеки імені Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний

інститут імені Ігоря Сікорського»; Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки; Приватного вищого навчального закладу «Харківський міжнародний медичний університет» та багатьох інших.

Червоною ниткою пройшла тема війни в Україні. Їй присвячено ряд ключових доповідей:

- спільна доповідь директорки бібліотеки Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України **Олени Проців** та доцента кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, кандидата педагогічних наук **Ігоря Гаврица** «Особливості роботи бібліотек закладів вищої освіти в умовах воєнного стану: з досвіду роботи бібліотеки Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського», де автори підкреслюють: «Сьогодні Україна воює і на полі бою, і в тилу. ...кожен українець робить посильний внесок у наближення Перемоги, підтримуючи військових, стаючи волонтером, надаючи допомогу внутрішньо переміщеним особам, просто працюючи на своєму робочому місці»;
- промова директорки бібліотеки Полтавського державного медичного університету **Ольги Боровик** «Місія університетської книгозбірні у формуванні ціннісних орієнтирів своїх користувачів під час російської військової агресії», де вона наголосила: «2022 рік – найдраматичніший рік в історії незалежної України, який для багатьох українців став початком періоду переоцінки цінностей та формування нових світоглядних орієнтацій»;
- розлога аналітична доповідь головної бібліотекарки відділу науково-методичної роботи Національної наукової медичної бібліотеки України **Олени Кірішевої**, яка представила презентацію на тему: «Формування патріотичного світогляду майбутніх лікарів в роки війни: з досвіду роботи наукових бібліотек закладів вищої медичної освіти України». У своїй доповіді вона закликала: «Сьогодні від кожного з нас залежить майбутнє України. Ми живемо й працюємо під час війни. Цей час є періодом, коли національна свідомість і патріотичне виховання формують нас як особистостей, які понад усе цінують життя, незалежність, право жити на рідній землі і відкрито відстоювати свої погляди, говорити рідною мовою, навчатися й працювати у своїй країні, бути корисними тут, де ми є».

Окремим блоком були представлені доповіді фахівців обласних наукових медичних бібліотек: **Людмила Васюха** – очільниця КЗ «Рівненська ОНМБ» Рівненської обласної ради озна-

йомила з досвідом роботи медиків Поліського краю у контексті збереження фондів своєї бібліотеки та бібліотек, реорганізованих у відділі медичної літератури при обласних універсальних наукових бібліотеках. Зокрема, директор Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки, заслужений діяч мистецтв України **Валерій Бачинський** представив доповідь: «Відділ медичної літератури – важлива складова Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки»; завідувачка відділу медичних наук Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського **Юлія Виноградська** у своїй промові окреслила нові виклики та можливості роботи її відділу; завідувачка відділу Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки **Ірина Козак** підготувала матеріал на тему: «Медичне краєзнавство як новий напрям роботи Хмельницької ОУНБ».

Наукова робота бібліотек була представлена доволі широко. Заступниця директора Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету **Тетяна Павленко** виступила з доповіддю: «Відкриті освітні ресурси як відповідь на сучасні виклики у навчанні»; заступниця директора Науково-технічної бібліотеки імені Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» **Світлана Петруновська** виголосила доповідь: «Професійна компетентність бібліотекарів в управлінні дослідницькими даними конфіденційного характеру»; заступниця директора з наукової роботи Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України, кандидата історичних наук, старша дослідниця **Людмила Татарчук** описала «Сучасні технології і сервісні форми в діяльності Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН»; заступниця генерального директора Національної наукової медичної бібліотеки України **Тетяна Мусієнко** представила «Маркетингові дослідження інформаційно-бібліотечних послуг у Національній науковій медичній бібліотеці України»; заступник генерального директора з питань ІТ Національної наукової медичної бібліотеки України **Юрій Шкода** окреслив «Перспективи розвитку програмного забезпечення українських бібліотек»; спільну доповідь «Науково-методична діяльність українських бібліотек у науковому дискурсі» представили завідувачка відділу наукових видань Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, кандидатка історичних наук **Оксана Клименко** та завідувачка відділу науково-методичної роботи Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, кандидатка наук із соціальних комунікацій **Олена Сокур**; молодша наукова співробітниця відділу обслуговування інформаційними ресурсами Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського **Любов**

Степченко підготувала доповідь «Технологічні інновації в бібліотечній сфері: досвід Німеччини».

Жвавий інтерес викликала презентація завідувачки бібліотеки Приватного вищого навчального закладу «Харківський міжнародний медичний університет» **Наталії Чернишенко** на тему: «AI-аватари: нові можливості для створення бібліотечного контенту», адже штучний інтелект активно входить в усі сфери нашого життя.

Доцентка кафедри організації медичного забезпечення Збройних Сил України Української військово-медичної академії **Ірина Пасько** є постійною учасницею щорічних науково-практичних конференцій, організованих Національною науковою медичною бібліотекою України. Вона проводить глибокі й цікаві дослідження, ґрунтуючись на вивченні наукових фондів ННМБУ. Цьогоріч вона представила цікаву доповідь-презентацію «Початок співпраці Національної наукової медичної бібліотеки України та Медичної бібліотеки Королівського коледжу лікарів Единбургу (Royal College of Physicians of Edinburgh): перші кроки у розвитку партнерства із бібліотечними фахівцями Великої Британії».

З досвідом роботи бібліотек Британії познайомила учасників конференції також директорка Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету **Ірина Киричок**. Їй вдалося особисто побувати там і поділитися унікальними світлинами, зробленими нею власноруч в бібліотеці Оксфорда та інших бібліотеках Великої Британії.

Ґрунтовними розвідками у галузі біографістики та видавничої сфери поділилися: директорка Наукової бібліотеки Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, кандидатка історичних наук, старша дослідниця, заслужена працівниця культури України **Марта Надрага** у своїй доповіді «Лікарська комісія Наукового товариства імені Шевченка (1898–2023) крізь призму біографістики»; головний бібліограф відділу наукової бібліографії Національної наукової медичної бібліотеки України **Лариса Самчук** презентувала нове видання бібліотеки – бібліографічний покажчик «Словники та енциклопедії з медицини і суміжних галузей знань у фонді Національної наукової медичної бібліотеки України» як джерело інформаційного пошуку з проблем медичної термінології»; директорка Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова **Неліна Кравчук** разом зі своєю заступницею **Майєю Мельник** ознайомили з видавничою діяльністю своєї бібліотеки у доповіді «Видавнича діяльність бібліотеки як документальна пам'ять університету», а головна бібліотекарка Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова **Ольга Мазур** підготувала цікаву доповідь «Книги як хранителі пам'яті про лікарів Вінниччини»; фахівцями бібліотеки Одеського національного медичного університету – директоркою **Наталією Гаріною** та завідувач-

кою довідково-бібліографічного відділу **Оксаною Романюк** підготовлено доповідь про спільний українсько-американський проєкт «Лікар Марморштейн М. І.»; завідувачка відділу науково-дослідної роботи Національної наукової медичної бібліотеки України **Світлана Булах** здійснила дослідження під назвою: «Сторінка медичного життя українсько-польського прикордоння (1919–1939 рр.)».

Цікавими й змістовними були доповіді очільників бібліотек-ювілярів 2024 року:

- директорка бібліотеки Полтавського державного медичного університету **Ольга Боровик** виступила з доповіддю: «Бібліотечний вимір: на шляху до професійних успіхів: до 90-річчя книгозбірні Полтавського державного медичного університету», яку підготувала спільно з бібліотекаркою І-ї категорії **Світланою Калайдою**;
- директорка бібліотеки Буковинського державного медичного університету **Ганна Кіселиця** представила доповідь «Бібліотека БДМУ – 80 років з дня заснування. Історія та становлення», підготовлену спільно з заступницею директорки **Оленою Гімчинською**;
- завідувачка бібліотеки ДУ «Інститут нейрохірургії імені академіка А. П. Ромоданова» **Світлана Кричун** підготувала доповідь «Науковій бібліотеці ДУ «Інститут нейрохірургії імені академіка А. П. Ромоданова НАМН України – 95»;
- завідувачка науково-медичної бібліотеки ДУ «Інститут травматології та ортопедії НАМН України» **Оксана Немирович-Булгакова** провела дослідження за темою: «Сподвижниця діяльності Іллі Осиповича Фруміна (1876–1945): до 105-річчя з дня заснування ДУ «Інститут травматології та ортопедії НАМН України».

Люди – це головна рушійна сила. Без справжніх подвижників бібліотечної справи не існувала б така потужна мережа медичних бібліотек України, досвід якої свого часу переймав увесь світ. Ґрунтовну доповідь про своїх попередників підготувала в. о. генеральної директорки ННМБУ, заслужена працівниця культури України **Тетяна Остапенко**: «Директори Національної наукової медичної бібліотеки України: їх внесок у зародження та розбудову інституції». Глибоко й зворушливо зроблено екскурс в минуле обласних медичних бібліотек України в доповіді «Відданість професії» завідувачки відділу науково-методичної роботи Національної наукової медичної бібліотеки України **Світлани Науменко**.

Надзвичайно цікавими є доповіді провідних фахівців медичних бібліотек України, присвячені видатним лікарям, науковцям-медикам, чіє життя чи професійна діяльність пов'язані з Україною. Це доповіді: «Володимир Бец – фундатор нейронаук в Україні» головної бібліотекарки відділу комунікацій ННМБУ **Наталії Малішевської**; «Францішек Кокот – піонер нефро-

логії у Східній Європі (до 95-річчя від дня народження)» завідувачки відділу комплектування зарубіжних наукових фондів ННМБУ **Людмили Білої**; «Патріарх стоматології України: колекція Юрія Йосиповича Бернадського у фонді Національної наукової медичної бібліотеки України» в. о. генеральної директорки ННМБУ, заслуженої працівниці культури України **Тетяни Остапенко** та завідувачки відділу депозитарного зберігання наукових фондів ННМБУ **Лілії Правозерової**; «Лікар Подільської губернії – видатні діячі медицини Польщі» заступниці директорки Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова **Майї Мельник**.

Роботі з бібліотечним фондом присвячено декілька доповідей, зокрема: питанню організації та збереження бібліотечного фонду Національної наукової медичної бібліотеки України в сучасних реаліях присвячено публікацію завідувачки відділу зберігання наукових фондів ННМБУ **Наталії Лук'янець**; роботі з базою даних «Календар знаменних дат» у бібліотеці Буковинського державного медичного університету присвячено доповідь завідувачки сектору підтримки автоматизованої бібліотечної системи та програмного забезпечення бібліотеки Буковинського державного медичного університету **Аллі Смоленцевої** у співстворстві з **Ганною Кіселицею** – директоркою бібліотеки.

Обговорювались питання української медичної термінології та предметних рубрик Національної медичної бібліотеки США в медичних бібліотеках України, підготовлені завідувачкою відділу індексації наукових фондів ННМБУ **Антоніною Макаренко** та питання корпоративної співпраці, яку висвітлили у своїй спільній доповіді «Проект корпоративної каталогізації медичних бібліотек України в умовах воєнного стану (з досвіду ННМБУ)» головної бібліотекарки відділу науково-інформаційної роботи ННМБУ **Євгенія Коцюра** та завідувачка цього відділу **Алла Панфілова**.

Чи не найважливішим сьогодні є збереження ментального здоров'я громадян. Ця тема була розкрита в промові «Особливості резилентності бібліотекарів під час війни» старшої наукової співробітниці лабораторії методології і теорії психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, кандидатки психологічних наук **Світлани Лукоської**. Вона зазначила: «Професійна діяльність бібліотекарів під час війни та моральними перевантаженнями, що зумовлює виникнення так званих особистісних деформацій – зокрема, синдрому емоційного вигорання, адитивної поведінки у вилядї трудоголізму... Емоційне благополуччя професіонала дуже важливо для усіх професій системи «людина-людина», а психічний стан бібліотекарів є однією із найважливіших умов його праці та суттєво впливає на стан клієнтів». Після виступу пані Світлана провела ретрит для психологічного розвантаження.

Темі кроссекторальної співпраці бібліотек у сфері громадського

здоров'я був присвячений виступ координаторки проєктів Благодійного фонду «Бібліотечна країна» **Ірини Варламової**.

Про партнерство і психологічну допомогу під час війни у Національній науковій медичній бібліотеці України йдеться у повідомленні **Світлани Кирій**, завідувачки відділу комунікацій ННМБУ.

Психологічному розвантаженню сприяє також соціокультурна діяльність бібліотек, однією зі складових якої є екскурсійна діяльність. Завідувачка відділу обслуговування користувачів ННМБУ **Наталія Крилатова-Шеховець** підготувала доповідь на цю тему, спираючись на власний досвід проведення екскурсій старовинною будівлею відомих меценатів Терещенків, в якій півстоліття знаходиться бібліотека.

Книга завжди була розрадою для душі й ліками для мозку. У доповіді кандидатки наук із соціальних комунікацій, провідної бібліотекарки ННМБУ **Тамари Кулієвої** «Бібліотерапія: цілюща дія книги» розглянуто питання вивчення бібліотерапії, адже читачі все частіше звертаються до книги з метою розв'язання власних психологічних проблем.

Завершив конференцію виступ директорки бібліотеки ТНМУ **Олени Проців** на тему: «Громадська та наукова діяльність Івана Горбачевського, дійсного члена НТШ», чіє ім'я носить Тернопільський національний медичний університет.

Насамкінець, Тетяна Остапенко вручила Почесну відзнаку ННМБУ **Олені Проців** і колективу очолюваної нею бібліотеки та зробила пам'ятний подарунок – Сову на книгах, як символ мудрості.

На жаль, не всі заявлені доповіді встигли прослухати впродовж двох днів, проте вони надруковані у збірці матеріалів, яку отримали доповідачі на конференції. Електронний варіант збірки розміщено у цифровому архіві Національної наукової медичної бібліотеки України за посиланням: <https://emed.library.gov.ua/vydannia-nmbu/medychni-biblioteku-ukrainy-dosiahnennia-mozhlyvosti-perspektivy-2>.

Загалом участь в роботі форуму взяли понад 70 осіб з багатьох областей України, усі вони отримали сертифікати. За результатами конференції було прийнято резолюцію.

Всі учасники сердечно завдячують колективу бібліотеки та адміністрації Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України за високий рівень організації та проведення конференції. Тернопільщина залишила приємні й теплі спогади щирою гостинністю людей і неймовірною красою міста.